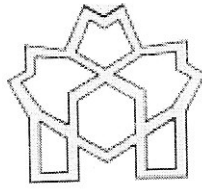

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه علامه طباطبائی
دانشکده حقوق و علوم سیاسی

موضوع:

بررسی تطبیقی مسئولیت مدنی کارکنان دولت در نظام‌های حقوقی ایران و انگلستان

استاد راهنما:

دکتر ناصر علی منصوریان

استاد مشاور:

دکتر ولی رستمی

نگارش:

ثمین فقهی

پایان‌نامه جهت دریافت درجه کارشناسی ارشد حقوق عمومی

شهریور ۱۳۸۸

تقدیر و تشکر

روزی کودکی بودم که الفبا را، حتی نمی‌شناختم، می‌دیدم و نمی‌دانستم، می‌شنیدم و نیروی تفکیک و تشخیص نداشتم، دستم را گرفتند، دیده‌ام را بینا کردند، شرری در جان و سرم برای آموختن برانگیختند...

و رسید روزی که مجال مجالست و تلمذ در مجلس بزرگان و اساتید را یافتم، بزرگانی که از وجود خویش شمع‌ها برافروختند و جذبات شوق در دل و جانم برانگیختند، دیگر آن شررها شعله‌ای شد. هر قدر بیشتر آموختم جان تازه‌تری یافتم و دشت ذهنم هر روز باران علم و دانش و دانستن را بیشتر طلب کرد.

هرگز این اختران تابناک آسمان دانش و دانایی وطنم دست تهی مرا که به سویشان دراز شد، برای دریافتن، خالی برنگرداندند، لیک هر چند به لطف آموزگارانه در چمن اقبال این دولت دانش و دانایی برومند شدم و شاخه‌ها برکشیدم، خویشان را بیش از پیش مجذوب آموختن دیدم و جایگاه شاگردی را پر از ذوق و اشتیاق.

در این رهگذر خدایا چگونه توانم شکر به جای آورم که دعای شبانگاهی و سحرگاهی والدینم را شنیدی و دست مرا هرگز از دامن پر برکت دلسوزان فرزندان این آب و خاک کوتاه نکردی.

خدایا چگونه توانم شکر به جای آورم که از نعمت شاگردی اساتید بی‌نصیبم نکردی.

شادمانم و خرسندم که از بزرگ‌ترین و لطیف‌ترین کرامت اساتید این آب و خاک بهره‌ها بردم.

و سپاس بسیار از استاد گرانقدرم جناب دکتر ناصر علی منصوریان که راهنمایی مرا با سینه باز و سخاوتی بی نظیر در این برهه از تحصیلاتم پذیرفتند و با بردباری چراغ راه دانش آموزیم شدند.

و سپاس فراوان از استاد با ایمان و دلسوزم جناب دکتر ولی رستمی که با دانش و مشورت‌های پر بهایشان راه شناخت سره از ناسره را به شاگرد خود نمودند.

گرچه نتوانم از بزرگی و بزرگمنشی استاد پر مایه‌ام جناب دکتر میرمحمد صادقی که با بضاعت علمی و معنوی خود عرصه را بر من هموار کردند به آسانی درگذرم.

تا در پیشانی تقدیرم برای پسین روز شاگردی و آموختنم چه توان و سعی و همتی به کار گیرم.

خدایا دستم به دامت، مرا برای آموختن و خدمت به میهنم دریاب.

فهرست مطالب

شماره	عنوان	صفحه
۱	۱- کلیات تحقیق	۱
۵	مقدمه	۵

فصل اول: مبانی مسئولیت مدنی دولت

۱۰	بخش اول: تعریف، اهمیت و قلمرو مسئولیت مدنی	۱۰
۱۱	گفتار اول: تعریف مسئولیت مدنی و اهمیت آن	۱۱
۱۱	بند اول: تعریف مسئولیت مدنی	۱۱
۱۳	بند دوم: اهمیت مسئولیت مدنی	۱۳
۱۵	گفتار دوم: قلمرو مسئولیت مدنی	۱۵
۱۶	بند اول: مسئولیت مدنی ناشی از قرارداد	۱۶
۱۷	بند دوم: مسئولیت مدنی خارج از قرارداد	۱۷
۱۹	بخش دوم: پیشینه مسئولیت مدنی دولت	۱۹
۲۰	گفتار اول: مروری بر مسئولیت مدنی دولت تا قرن نوزدهم	۲۰
۲۱	گفتار دوم: تحولات پیرامون مسولیت مدنی دولت بعد از قرن نوزدهم	۲۱
۲۴	بخش سوم: نظریات ارائه شده پیرامون مسولیت مدنی دولت	۲۴
۲۵	گفتار اول: نظریه های مسئولیت مبتنی بر تقصیر «خطا»	۲۵
۲۶	بند اول: نظریه های ارائه شده پیرامون تفکیک خطاهای اداری و تقصیرات شخصی	۲۶
۲۸	بند دوم: انواع نظریه های مبتنی بر تقصیر	۲۸
۲۹	الف- نظریه مسئولیت مستقیم دولت	۲۹
۳۰	ب- نظریه مسئولیت غیر مستقیم دولت	۳۰
۳۱	گفتار دوم: نظریه های مسئولیت بدون تقصیر	۳۱
۳۲	بند اول: نظریه خطر	۳۲
۳۴	بند دوم: نظریه تساوی شهروندان در برابر هزینه های عمومی	۳۴
۳۶	بخش چهارم: ارکان تحقق مسئولیت مدنی دولت و پیامدهای آن	۳۶
۳۷	گفتار اول: وجود ضرر	۳۷
۳۷	بند اول: معنای ضرر و اقسام آن	۳۷
۳۸	بند دوم: شرایط قابل مطالبه بودن ضرر	۳۸
۴۰	بند سوم: امکان جبران ضرر و زیان معنوی	۴۰

۴۲	گفتار دوم: ویژگی های خاص فعل زیانبار یک مأمور دولتی
۴۲	بنداوول: ارتباط فعل زیانبار با وظایف اداری مأمور دولتی
۴۳	بند دوم: عدم مشروعیت فعل زیانبار
۴۴	گفتار سوم: تقصیر عامل زیان
۴۴	بند اول: مروری بر مفهوم تقصیر
۴۶	بند دوم: اثبات تقصیر دولت و مأمور و توزیع مسئولیت مدنی
۴۷	گفتار چهارم: اثبات وجود رابطه علیت (سببیت)
۴۸	بند اول: ضرورت وجود رابطه سببیت
۴۸	بند دوم: تعیین سبب موثر در صورت تعدد اسباب
۴۹	گفتار پنجم: اسباب معافیت از مسئولیت مدنی دولت
۵۰	بنداوول: دخالت اسباب خارجی
۵۲	بند دوم: دخالت اسباب موجهه فعل زیانبار
فصل دوم: جایگاه مسئولیت مدنی کارکنان دولت در دو نظام حقوقی ایران و انگلستان	
۵۶	بخش اول: پیشینه مسئولیت مدنی در نظام حقوقی انگلستان و ایران
۵۷	گفتار اول: ویژگی های نظام حقوقی انگلستان
۶۰	گفتار دوم: سابقه شناسایی و مسئولیت مدنی دولت در نظام حقوقی انگلستان
۶۲	گفتار سوم: مروری بر پیشینه مسئولیت مدنی دولت در ایران
۶۵	بخش دوم: نقش مسئولیت مدنی دولت در نظام حقوقی انگلستان و ایران
۶۶	گفتار اول: مسئولیت مدنی دولت از منظر حقوق ایران
۶۷	بنداوول: مفهوم وسیع شبه جرم در مسئولیت مدنی دولت
۶۹	بند دوم: تقصیر
۷۱	بند سوم: سایر ویژگی های مسئولیت مدنی دولت
۷۵	گفتار دوم: جایگاه مسئولیت مدنی دولت در قوانین ایران
۷۵	بند اول: قانون اساسی و نظام مسئولیت مدنی دولت
۸۰	بند دوم: قانون مسئولیت مدنی و تحول در نظام مسئولیت مدنی دولت
۸۵	بخش سوم: تشکیلات مراجع و رسیدگی به مسئولیت مدنی دولت در ایران و انگلستان
۸۶	گفتار اول: مراجع رسیدگی در نظام حقوقی انگلستان
۸۶	بند اول: ویژگی ها و ساختار قوه قضائیه در انگلستان
۸۸	بند دوم: نظارت قضائی بر اعمال و تصمیمات اداری و مسئولیت مدنی دولت
۹۰	گفتار دوم: مراجع رسیدگی به مسئولیت مدنی دولت در ایران

۹۱.....	بنداول: مراجع اختصاصی رسیدگی
۹۳.....	بند دوم: مراجع عمومی رسیدگی
۹۵.....	نتیجه گیری
۱۰۳.....	کتابنامه

کلیات تحقیق

الف- بیان مسأله

مسئولیت مدنی، بدون تردید یکی از مهم ترین بخش های حقوق مدنی است که بیشتر در رابطه میان افراد و اشخاص خصوصی به ذهن متبادر می گردد. اما آیا جبران خسارتی که مجموعه قوای حاکم و کارکنان آن ها در کشور یعنی دولت و نهادهای عمومی به اشخاص وارد می کنند، از سوی دولت امکان پذیر است؟ عقاید پیشینیان در این زمینه راجع به تقدس و عصمت دولت بود، اما این گونه عقاید در برابر اندیشه های نوین رنگ باخته است، امروزه اعتقاد بر آن است که هیچ زیانی نباید بدون جبران باقی بماند- که مبین همان قاعده فقهی "لاضرر" (لا ضرر ولا ضرار فی الاسلام) است- لذا دولت هم از این قاعده مستثنی نخواهد ماند. اما اغلب فعالیت ها و برنامه های دولت به منظور اجرای سیاست های عمومی، توسط کارکنان و کارمندان سازمان های دولتی صورت می پذیرند که بررسی چگونگی جبران خسارت ناشی از اعمال آن ها هدف بحث ما است. بنابراین پذیرفتن اصل مسئولیت مدنی دولت به تنهایی کافی نیست، زیرا دولت نیز مجموعه ای از اشخاص و افراد است. پس اگر زیانی به ناروا از عملکرد این کارکنان به شخصی وارد آید، آیا زیان دیده می تواند نزد مرجعی دادخواهی و مطالبه ضرر و زیان نماید؟ در صورت مثبت بودن پاسخ، این مرجع چه نهاد یا نهادهایی خواهد بود؟ عامل ورود ضرر و زیان که ممکن است کارمندی معسر باشد یا یک سازمان دولتی که مجموعه ای توانمند است که در یک دعوای مسئولیت مدنی، علاوه بر آنکه تمامی فرض های حقوقی به سود اوست، از امکانات گسترده ای جهت دفاع از خود برخوردار است که انتساب ضرر و زیان و اثبات خطای او کاری بس دشوار است، لذا هدف، مطالعه

زیان‌های ناشی از اعمال کارکنان دولت به اشخاص و نحوه جبران خسارت آن‌ها است که به صورت تطبیقی بین دو نظام حقوقی ایران و انگلستان بررسی می‌شود.

ب- سوالات تحقیق:

سوال اصلی: آیا «مسئولیت مدنی کارکنان دولت مستقل از مسئولیت مدنی دولت» در نظامهای حقوق عمومی ایران و انگلستان پذیرفته شده است؟

سوالات فرعی:

۱- نظامهای حقوقی ایران و انگلستان از حیث قواعد حاکم بر مسئولیت مدنی کارکنان دولت چه تفاوتها و تشابه‌هایی دارند؟

۲- مسئولیت کارکنان دولت به جبران خسارت در نظامهای حقوقی ایران و انگلستان چگونه است؟

ج- فرضیه‌های تحقیق

فرضیه اصلی: مسئولیت مدنی کارکنان دولت مستقل از مسئولیت مدنی دولت در نظامهای حقوقی عمومی ایران و انگلستان پذیرفته شده است.

فرضیه‌های فرعی:

۱- قواعد حاکم بر مسئولیت مدنی کارکنان دولت در نظامهای حقوقی عمومی ایران و انگلستان در زمینه ارکان مسئولیت متفاوت بوده و منحصرأ در چارچوب اعمال نظریه خطر (ریسک) با یکدیگر متشابه‌اند.

۲- مسئولیت کارکنان دولت به جبران خسارت در نظامهای حقوقی ایران و انگلستان پذیرفته شده و در نظام حقوقی انگلستان درمقایسه با نظام حقوقی ایران، جبران خسارت عادلانه تر است.

د- اهداف تحقیق:

هدف از این بررسی، برجسته ساختن اهمیت شناسایی مسئولیت مدنی دولت است و بدین منظور دو نظام حقوقی ایران و انگلستان مورد مقایسه قرار می گیرد تا از گذر آن بتوان به نقیصه های موجود در نظام حقوقی خود پی برده و با توجه به نظام حقوقی حاکم، در صدد اصلاح و تکمیل آن بر آییم.

ه- پیشینه تحقیق:

با بررسی و جستجوی منابع مورد نیاز جهت تنظیم این کار تحقیقی، تعداد محدودی کتاب و پایان نامه با موضوعی مرتبط با تحقیق حاضر یافته شده مانند کتاب مسئولیت مدنی دولت دکتر مجیدغمامی - که یکی از منابع اصلی این تحقیق را تشکیل می دهد- و کتاب فلسفه مسئولیت مدنی دکتر حسن بادینی که از تقریرات جدید در ارتباط با موضوع مورد بحث می باشد، وجود داشته که البته اشاره می شود تمامی منابع مورد مطالعه به صورت بحث کلی در مورد مسئولیت مدنی، مسئولیت مدنی دولت و مسئولیت مدنی دولت در ایران بوده و بررسی تطبیقی در این باره صورت نگرفته است.

و- روش تحقیق:

نوع روش تحقیق نیز در این بررسی توصیفی و تحلیلی با استفاده از منابع کتابخانه‌ای بوده است.

ز- ساختار کلی تحقیق:

تحقیق حاضر در دو فصل مجزا:

فصل اول: مبانی مسئولیت مدنی دولت

فصل دوم: مسئولیت مدنی دولت در نظام حقوقی ایران و انگلستان

ویک نتیجه گیری تنظیم گردیده که پس از بیان مقدمه، به توضیح آنها پرداخته شده است.

مقدمه

مسئولیت مدنی یکی از آشنا ترین و محسوس ترین بخش های حقوق مدنی برای اشخاص است . چرا که در زندگی روزمره ی خود با آن روبرو هستند و اشخاص همواره به این توجه دارند تا دست به خطایی نزنند که موجب مسئولیت آنان در قبال دیگران گردد. در این خصوص، هنگامی که از مسئولیت مدنی سخن به میان می آید ، به طور متعارف رابطه ی میان افراد و اشخاص خصوصی به ذهن متبادر می گردد. رابطه ای که به موجب آن ، یکی در برابر دیگری به سبب زیانی که به او وارد آورده ، مکلف به جبران خسارت می گردد.

امروزه هیچگونه فعالیت اجتماعی را نمی توان یافت که مسئولیت مدنی در آن نقش نداشته باشد ، مثلاً در زمینه ی تولید ، بازرگانی و

اهمیت فزاینده ی مسئولیت مدنی ایجاب می کند با نگاهی عمیق تر و با توجه به تحولات روز مورد مطالعه قرار گیرد چرا که با گذر زمان ، اصول و مبانی مسئولیت مدنی دچار تغییر و تحول می شود بطوریکه بسیاری از این اشخاص و دولت ها بدون اینکه مرتکب تقصیری شده باشند مسئول شناخته می شوند . روزگاری عقاید پیشینیان راجع به تقدس و ستایش دولت بود ، به گفته ی هگل ، دولت را باید همه مقدس شمارند و اطاعت را بر خود واجب بدانند ، در برابر قدرت حکومت هیچ حق فردی وجود ندارد و تکلیف هر فرد است که وجود استقلال و قدرت دولتی را که تابع آن است، تأیید کند^۱.

^۱ ناصر کاتوزیان، فلسفه حقوق، چاپ اول، تهران، نشر شرکت سهامی انتشار، ش ۵۳

از اواخر سده‌ی نوزدهم تحول عینی مسئولیت مدنی هم در رویه‌ی قضایی و هم در قوانین کشورها دیده می‌شود به طوری‌که دیگر عقایدی چون تقدس دولت در برابر اندیشه‌های امروزی رنگ باخته است. امروزه دیگر اعتقاد بر آن است که هیچ زیانی نباید بدون جبران باقی بماند، این اعتقاد بر پایه‌ی اصلی « ضرورت جبران خسارت » است که در شرع تحت قاعده‌ی « لاضرر » خوانده می‌شود.

بنابر این در اندیشه‌ی اساسی قواعد مسئولیت مدنی – که جبران خسارت زیان‌دیده و ترمیم زیان وارده است – کارکنان (و خود دولت) مستثنی از قاعده نیستند چرا که دولت مانند هر شخصیت حقوقی دیگر، هر چه می‌کند به مباشرت کارکنان و مدیران دولتی است.

از طرف دیگر با توجه به نقشی که دولت‌های امروزی در جامعه ایفا می‌کنند در مقایسه با نقش دولت در جوامع گذشته که نقش چندانی جز در چند امر اساسی نداشت؛ همانطور که آدام اسمیت نقش دولت را فقط حفظ جامعه از حمله‌ی خارجی، ایجاد سازمانهای قضایی در داخل و انجام آن گروه از فعالیت‌هایی که کارفرمایان بخش خصوصی به علت بازدهی کم مایل به انجام آن نیستند می‌دانست و امروزه در تمامی شئون اجتماعی به طور همه جانبه مداخله می‌ورزند و هر چه بیشتر در جامعه‌ی اشخاص خصوصی در میان جامعه ظاهر می‌شوند و از فعالیت‌های گوناگون ایشان، زیان‌های مختلفی ممکن است به اشخاص وارد آید که جبران این خسارات ضروری می‌نماید.

اما نکته‌ی مهم‌تر در جبران خسارت ناشی از عملکرد ناقص دولت (یا به عبارتی کارکنان دولت) در ارائه‌ی خدمات عمومی، با توجه به اینکه دولت خود دارای شخصیت حقوقی است که مستقل از کارمندان خود می‌باشد و همچنین اینکه کارکنان وی انسانهایی هستند با اراده‌ی مستقل که

بخشی از قدرت و حاکمیت دولت را در دست دارند که به میل و ابتکار خود آنرا به کار می‌بندند، این است که حال مسئولیت را متوجه کدام‌یک باید دانست .

از طرفی مسئول دانستن کارمند دولت به تنهایی ، به واسطه‌ی مباشرت در زیان انتسابی مانعی در راه ابتکار و خلاقیت کارمند شده و ترس از مسئولیت باعث می‌شود که کارمند اقدام به انجام کاری ننماید. از طرفی دیگر مسئول دانستن دولت به تنهایی نیز باعث می‌شود که کارکنانش با مسامحه و سهل‌انگاری دست به انجام کاری بزنند و این کارکنان سهل‌انگار و مسامحه‌گر و یا مغرض و سودجو، مصون بمانند.

بنابراین بایستی راه‌حل بینابینی اندیشیده شود تا عدالت به بهترین نحو تأمین شود یعنی بایستی خساراتی را که ناشی از خطای شخصی کارمندان به بار آمده است از مرزهای ناشی از خطای اداری آنان بازساخت (مسئولیت مبتنی بر تقصیر). در واقع مسئولیت متوجه کسی می‌گردد که زیان از تقصیر او بوجود آید ، یعنی هرکسی بار گناه خود را به دوش می‌کشد ، دولت مسئول نقص سازمان ، سوء تدبیر و نظارت و ضعف ساختار خود بوده و کارمند نیز پایبند خطاهای خویش است (آنچه در ایران پذیرفته شده است).

البته همیشه تشخیص میان خطای اداری و شخصی به سادگی امکان‌پذیر نیست و بنابراین هدف از این تحقیق درواقع بررسی وضعیت مسئولیت مدنی کارکنان دولت در دو نظام حقوقی ایران و انگلستان به دلیل آن دسته از ضرر و زیان‌هایی است که در نتیجه‌ی اعمال این کارکنان به اشخاص وارد می‌آیند .

فصل اول

مبانی مسئولیت مدنی دولت

اصولاً برای دستیابی به یک دیدگاه و نگرش روشن نسبت به هر موضوع تحقیقی ، باید مهمترین و اساسی ترین مقولات مطرح در آن حوزه مورد بررسی و تحلیل قرار گیرد . از جمله ی این مقولات مطرح، می تواند مبانی نظری موضوع مورد تحقیق باشد . از این رو، در این فصل از تحقیق که با عنوان مبانی نظری مسئولیت مدنی دولت ارائه می گردد ، به مهمترین مباحث مطرح در این حوزه همانند ؛ تعریف ، اهمیت ، قلمرو و پیشینه ی مسئولیت مدنی دولت ، نظریه های مختلفی که در این باب ارائه گردیده و نیز ارکان و آثار و اسباب معافیت از این مسئولیت خواهیم پرداخت .

بی تردید ، بررسی این مبانی می تواند در ارائه بهتر این تحقیق، امکان و نحوه اثبات یا رد فرضیه های تحقیق و نیز در کسب نتیجه ی مطلوب تر نقش مهمی داشته باشد .

بخش اول : تعریف، اهمیت و قلمرو مسئولیت مدنی

مسئولیت مدنی به عنوان یکی از مهمترین و عمده‌ترین مباحث و بخشهای حقوق مدنی ، بدون تردید یکی از آشناترین و محسوس‌ترین ابعاد حقوقی برای اشخاص نیز هست ؛ چرا که بسیاری از افراد در زندگی روزمره با آن روبرو هستند و اشخاص متعارف همواره به این امر توجه دارند تا مرتکب خطایی در مقابل دیگران نشوند که موجبات مسئولیت آنان در قبال اشخاص ثالث - اعم از حقیقی یا حقوقی - فراهم گردد. به طوری که امروزه ، هیچگونه فعالیت اجتماعی را - در زمینه های مختلف تولیدی ، بازرگانی ، خدمات و ... - نمی توان یافت که مسئولیت مدنی در آن نقشی نداشته باشد.

از این رو ، تعریف این مسئولیت و تعیین قلمرو آن از جنبه های مختلف اجتماعی و انسانی حائز اهمیت است . در این بخش ، سعی بر آن است تا تعاریف و قلمروی این حوزه از حقوق مدنی مورد بررسی قرار گیرد .

گفتار اول : تعریف مسئولیت مدنی و اهمیت آن

بند اول : تعریف مسئولیت مدنی

قبل از پرداختن به تعریف ارائه شده از مسئولیت مدنی ، شایسته است تا مروری بر مفهوم اصطلاح مسئولیت داشته باشیم . به طور کلی مسئولیت عبارت است از تخلف از تعهد ، همچنین به معنای «وظیفه یا تعهد قانونی» نیز تعریف نموده‌اند.^۱ اعم از آنکه این تعهد ، حقوقی ، سیاسی ، اخلاقی و یا وجدانی باشد.^۲ بر همین اساس مسئولیت ممکن است حقوقی ، سیاسی ، اخلاقی و... باشد . به عنوان مثال ، مسئولیت حقوقی یا قانونی می تواند ناشی از قرارداد یا عاملی غیر از قرارداد باشد و یا مسئولیت اخلاقی ممکن است از تخلف از قواعد مربوط به اخلاق اجتماعی یا وجدان جمعی ناشی شود . اما تعریف اصطلاحی مسئولیت عبارت است از: کیفیت یا حالت قانوناً متعهد یا مسئول بودن، مسئولیت قانونی، نسبت به دیگری یا جامعه، که قابل اجرا با جبران خسارت مدنی یا مجازات کیفری است.^۳ با این وجود، در این جا، آنچه بیشتر مدنظر است ، مفهوم مسئولیت مدنی در اصطلاح حقوقی آن است .

در اصطلاح حقوقی، مسئولیت مدنی دارای دو معنای عام و خاص است . در معنای عام به هرگونه تعهدی که قانون بر عهده شخص قرار داده باشد تا زیان وارد شده به دیگری را جبران نماید ، مسئولیت مدنی گفته می شود . این امر، اعم از آن است که مبنا و ریشه ی قراردادی داشته یا

^۱ Elizabeth A. Oxford, Dictionary of law, Sixth edition, 2006, p. 883

^۲ منوچهر مؤتمنی طباطبائی ، حقوق اداری ، چاپ سوم، تهران، انتشارات سمت ، ۱۳۷۶ ، ص

^۳ Bryan A. Graner, Black's law dictionary, Editor in chief, eight edition, Thomson, 2004, p. 1187

نداشته باشد.^۱ اما مسئولیت مدنی به معنای خاص آن، تنها مسئولیت غیر قراردادی را شامل می‌شود. کاربرد مسئولیت مدنی به این معنی بیشتر در حقوق سوئیس رایج است. بعضی از نویسندگان فرانسوی نیز مسئولیت مدنی را به این معنی به کار برده‌اند. معادل معنی خاص مسئولیت مدنی در حقوق کامن لا (حقوق عرفی)، «حقوق خطا» یا «حقوق خطاها» است.^۲

از این رو، مسئولیت مدنی در حقوق تعهدات می‌تواند عنوانی برای بیان الزام قانونی جهت جبران خسارات و زیانهای ناروا باشد. خواه این ضرر را ناشی از شکستن و نقض یک پیمان یا قرارداد بدانیم و یا آن از تخطی و قصور از تکلیف عمومی احتیاط و عدم اضرار به غیر (الزامات خارج از مفاد پیمان یا قرارداد) حاصل گردد.^۳ به هر حال، به نظر می‌رسد که حقوق از راه مسئولیت مدنی - البته با شدتی کمتر نسبت به مسئولیت کیفری - به دنبال آن است که خسارتهای خصوصی افراد را جبران نماید تا به این وسیله، وضعیت را به شکل پیشین - در حد امکان - بازگرداند و تعادل را برقرار سازد و یا مرهمی بر آلام خسارتهای و زیانهای وارده باشد.

البته این نکته نیز شایان ذکر است که از نظر حقوقی تنها اشخاص حقیقی دارای مسئولیت (مدنی و کیفری) نیستند، بلکه اشخاص حقوقی (اعم از حقوقی خصوصی و حقوق عمومی) نیز در قبال اعمال خود مسئولند. چنان که در بین اشخاص حقوقی حقوق عمومی «دولت» مهم‌ترین و بزرگترین شخص حقوقی محسوب می‌شود و با توجه به دامنه‌ی اختیارات و فعالیت‌های دولت در عرصه‌های مختلف (اقتصادی، فرهنگی، آموزشی و عمرانی و ...) تعیین مسئولیت این نهاد

^۱ حسن بادینی، فلسفه مسئولیت مدنی، چاپ اول، تهران، انتشارات شرکت سهامی انتشار، ۱۳۸۴، ص ۳۲

^۲ همان، ص ۳۳

^۳ مجید غمامی، قابلیت پیش‌بینی ضرر در مسئولیت مدنی، چاپ اول، تهران، انتشارات شرکت سهامی انتشار، ۱۳۸۳، ص ۹